

HANNU L. T. HEIKKINEN

Koronakriisi? Ei, tämä on ihmisyyden kriisi

Tämä Kasvatuksen teemanumero esittelee analyysjeja koronapandemian vaikutuksista kasvatukseen ja koulutukseen. Kuinka pitkän ja kylmän laahuksen koronakriisi jättää kasvavien lasten ja nuorten elämään? Ehkä emme vielä kaikkea voi tietää.

Väitetään, että korona tuli yllättäen kuin musta joutsen. Tällä tarkoitetaan tulevaisuudentutkimuksessa tapahtumaa, joka on mahdollon, kunnes se osoittautuu mahdolliseksi.

Mutta koronakriisi ei ollut musta joutsen. Siitä oli piirretty uskottava skenaario jo pari vuotta aikaisemmin. Maailman terveysjärjestö WHO kuvaili helmikuussa 2018 taudin nimeltä Disease X, jolla oli paljon samoja piirteitä kuin koronapandemiolla.

Korona ei ollut yllätys. Tuo pahanilmanlintu ilmaantui paikalle ilkkumaan, että ihmisen sivilisaatio on veitsenterällä. Koronakriisi on osa suurempaa kriisiä, jonka mittasuhteita alamme vähitellen hahmottaa. Sen taustalla ovat samat juurisyyt kuin ilmastonmuutoksessa, lajikadossa ja muissa ympäristökriiseissä.

Perimmäinen ongelma on ihmisen luontosuhde: tuo ihmisen kuvitelma, että Homo sapiens olisi erillinen luonnosta ja että tällä lajilla olisi oikeus käyttää hyväkseen muuta luontoa omaksi parhaakseen piittaamatta muiden lajien hyvinvoinnista. Tarkemmin sanottuna tämän kriisin taustalla on dualismi ja välineellinen järjellisyys. Dualismi tarkoittaa uskomusta kahtalaisuudesta tai kahtiajaosta – tässä tapauksessa erityisesti ihmisen erillisyyttä luonnosta. Välineellinen järki puolestaan tar-

koittaa sitä järjellisyuden muotoa, joka on erityisesti auttanut ihmistä käyttämään luontoa välineenä olojensa parantamiseksi.

Molempien uskomusten taustat juontavat uuden ajan alkuun ja valistusfilosofiaan. Dualismin kertomus juurtuu René Descartesin näkemykseen ihmisestä subjektina ja maailmasta ihmisen kohteena, objektina. Välineellinen järki puolestaan pohjautuu ajatukseen, jonka mukaan ihmisen tulee käyttää järkeään vapautuakseen luonnonvoimien vallasta valjasten ne käyttöönsä.

Länsimaisen valistusajattelun ja dualistisen maailmanmallin historia on humanismin pitkä kriisi. Sen mukaan ihminen on kaiken mitta - Homo mensura. Tämän tunnuslauseen humanistifilosofit lainasivat matematiikan filosofina tunnetulta antiikin Kreikan filosofi Protagoralta. Humanismin mukaan kaiken mittapuuna oli kysymys, mikä on parhaaksi ihmiselle. Ajateltiin, että ihmiselle on parhaaksi valjastaa käyttöönsä joet, meret ja maaperän rikkaudet.

Ihminen ajatteli voivansa manipuloida koko maailmaa eli makrokosmosta. Samoin hän ajatteli voivansa käyttää hyväkseen maailman pienimpiä osasia aina atomien ytimiä myöten eli mikrokosmosta.

Erehdys. Mikä kammottava erehdys. Luonto iskee takaisin. Mikrokosmoksen suunnasta se iskee ihmisen sisään pienen covid-19-viruksen, joka luhistaa ihmismaailman polvilleen. Samaan aikaan luonto lyö makrokosmoksen suunnasta suurimmalla löytämällään lekalla ilmastonmuutoksen muodossa.

Homo sapiens antoi itselleen nimen viisas ihminen. Mutta voiko tuota lajia pitää viisaina, joka tuhoaa oman ekologisen lokeronsa?

Onko meillä toivoa? Kasvattajina ja kasvatuksen tutkijoina on pakko vastata, että toivoa on pakko olla. Jos sitä ei ole, ei ole perustaa kasvatukselle.

Toivon pitää kuitenkin olla kestävä, ei hyvää tarkoittavaa toiveajattelua. Kestävä toivo perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon. Koska kriisi tapahtuu luonnossa, tarvitaan luonnontieteellistä tietoa. Kriisi on ihmisten aiheuttama, joten tarvitsemme tietoa ihmisestä ja yhteiskunnasta, siis humanistisia tieteitä. Perimmäinen syy on kuitenkin ihmisen suhde maailmaan. Siksi tarvitsemme tutkimusta, joka antaa välineitä käsitellä ihmisen maailmasuhdetta, arvoja ja elämän merkityksellisyyden kysymyksiä. Toisin sanoen tarvitsemme myös filosofiaa, teologiaa ja katsomusten tutkimusta.

Mutta vaikka mitä tekisimme, tilanne ei vaikuta hyvältä. Kairon ilmastokokous vuoden 2022 lopussa päättyi polkemaan paikallaan. Lajikadon suhteen tilanne on vielä huonompi. Suurin osa ihmiskunnasta ei ymmärrä, että biodiversiteetin hupeneminen on ihmiselle vielä suurempi eksistentiaalinen uhka kuin ilmastonmuutos. Ilmaston lämpenemisen saa

ehkä käännettyä jopa hitaaseen viilenemiseen. Emme kuitenkaan saa takaisin niitä lajeja, jotka ovat jo kuolleet sukupuuttoon.

Miten meille käy? Presidentti Mauno Koivisto lausahti, että ellemme voi varmuudella tietää, kuinka meille käy, olettakaamme, että kaikki käy hyvin. Haluan korjata Koivistoa hiukan: ellemme voi varmuudella tietää, kuinka meille käy, tehkäämme kaikkemme, että kaikki käy hyvin.

Ja sitähan me teemme. Kasvattajina, opettajina ja kasvatuksen tutkijoina rakennamme kestävää tulevaisuutta yhdessä lasten, nuorten ja aikuisten kanssa. Se on maailman tärkein tehtävä.

Lähteet

- Hietalahti, J. 2022. Ihmisyyden ytimessä. Filosofisen humanismin idea. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, H. L. T. 2022. Kohti kestävä toivoa. Teoksessa T. Tervasmäki, O.-J. Jokisaari, K. Jurvakainen, J. Kallio, J. Pulkki, P. Takkinen, A. Tammenoksa & J. Varpanen (toim.) Maailma tärkein tehtävä. Esseitä kasvatuksesta, vastuusta ja toivosta. Tampere: niin & näin, 166–174.
- Kaukko, M., Kemmis, S., Heikkinen, H. L. T., Kiilakoski, T. & Haswell, N. 2021. Learning to survive amidst nested crises: Can the coronavirus pandemic help us change educational practices to prepare for the impending eco-crisis? *Environmental Education Research* 27 (11), 1559–1573. <https://doi.org/10.1080/13504622.2021.1962809>